

PORADŇA PRE OBČIANSKE A ĽUDSKÉ PRÁVA

CENTER FOR CIVIL AND HUMAN RIGHTS
KRIVÁ 23, 040 01 KOŠICE, SLOVENSKO

» mobil: +421 908 69 55 31, +421 949 338 396
» www.poradna-prava.sk » poradna@poradna-prava.sk
» IČO: 37 86 72 70 » IBAN: SK98 5200 0000 0000 0551 9629

Pripomienky mimovládnej organizácie Poradňa pre občianske a ľudské práva k návrhu poslanca Národnej rady Slovenskej republiky Petra Polláka na vydanie zákona o jednorazovom finančnom odškodnení osôb sterilizovaných v rozpore s právom a o doplnení zákona Slovenskej národnej rady č. 71/1992 Zb. o súdnych poplatkoch a poplatku za výpis z registra trestov v znení neskorších predpisov

Parlamentná tlač: 1593

Návrh bol prerokovaný na 90. schôdzi NR SR - uznesenie č. 2316 zo dňa 23. 5. 2023.

I. Úvod

Poradňa pre občianske a ľudské práva sa od roku 2002 venuje problematike nezákonných sterilizácií rómskych žien na Slovensku. Prípady nezákonných sterilizácií sme - v spolupráci s medzinárodnou organizáciou Centrum pre reprodukčné práva - v minulosti zdokumentovali a informovali o nich domácu aj medzinárodnú verejnosť. Vo vybraných strategických súdnych prípadoch sme následne zabezpečovali právnu pomoc viacerým touto praxou poškodeným rómskym ženám, ktoré sa s našou podporou domohli spravodlivosti na Európskom súde pre ľudské práva v Štrasburgu.

V rámci nášho angažovania sa na ochranu práv nezákonne sterilizovaných žien za ostatných 20 rokov, sme presadzovali – aby bol pre poškodené ženy zabezpečený účinný prístup k spravodlivosti prostredníctvom prijatia odškodňovacieho zákona. Uvedený návrh zákona prerokovaný Národnou radou SR v prvom čítaní preto vítame. Máme však za to, že má určité nedostatky, ktoré môžu negatívne ovplyvniť zabezpečenie odškodnenia pre nezákonne sterilizované ženy v jeho následnej aplikačnej praxi. Považujeme preto za dôležité, aby tieto nedostatky návrhu boli odstránené v procese ďalšieho rokovania o ňom v druhom čítaní. Výrazne sa tým podľa nášho názoru zvýši potenciál tohto návrhu v plnej miere naplniť svoj mimoriadne dôležitý hlavný cieľ definovaný v dôvodovej správe.

II. Pripomienky ku konkrétnym ustanoveniam návrhu:

K § 3 ods. 1 a 2: Navrhujeme, že sterilizáciu v rozpore s právom sa na účely zákona bude rozumieť zdravotný úkon zabraňujúci plodnosti v ods. 1, nasledovne:

Sterilizáciu v rozpore s právom sa na účely tohto zákona rozumie zdravotný úkon zabraňujúci plodnosti:

a) ku ktorého vykonaniu oprávnená osoba **neudelila informovaný súhlas tak ako je definovaný osobitným zákonom¹**, alebo

b) ku ktorého vykonaniu oprávnená osoba **udelila súhlas v rozpore s právnymi predpismi upravujúcimi v rozhodnom období vykonanie sterilizácie.**

Bod c.) v ods. 1 a ods. 2 navrhujeme **vynechať**, pretože sú už obsiahnuté v nami navrhovanom znení ods. 1 a jeho prepojením na platnú legislatívu upravujúcu informovaný súhlas.

¹ ust. § 6 ods. 4 v spojitosti s ust. § 6 ods. 2 zák. č. 576/2004 Z.z. o zdravotnej starostlivosti, službách súvisiacich s poskytovaním zdravotnej starostlivosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov

Navrhujeme, aby pre účely zákona bola za oprávnenú osobu považovaná osoba, ktorá k zákroku sterilizácie neudelila tzv. informovaný súhlas či udelila neplatný súhlas. Informovaný súhlas je konceptom, ktorý je podrobne definovaný v legislatíve, ktorá bola prijatá práve ako reakcia na prax nezákonných sterilizácií rómskych žien a síce zák. č. 576/2004 Z.z. o zdravotnej starostlivosti, na ktorý navrhujeme explicitne odkázať. Pri posudzovaní oprávnenosti nároku nie je preto nevyhnutné sa zamerať na skutočnosť, či daná osoba podpísala súhlas s vykonaním sterilizácie (teda či zdravotná dokumentácia obsahuje jej podpis), ale na skutočnosť, či tento súhlas bol súhlasom informovaným, teda či mu predchádzalo zrozumiteľné poučenie, ktoré je v zdravotnej dokumentácii zaznamenané. V prípade maloletých osôb, na ktorých bola vykonaná sterilizácia bez súhlasu zákonných zástupcov, sa jedná o neplatný súhlas v rozpore s vtedy platnými predpismi, ktoré vyžadovali informovaný súhlas zákonných zástupcov.

K § 3 ods. 1 a 2: *ak bude ponechané pôvodné znenie ustanovenia, ktoré definuje definíciu v rozpore s právom, tak považujeme za nevyhnutné doplniť za písmeno a) spojku „alebo“ tak, ako je to za písmenom b) s cieľom, aby sa jednalo o alternatívne definovanie sterilizácie v rozpore s právom.*

K § 4 ods. 2: *Navrhujeme, aby lehota na uplatnenie nároku vo forme písomnej žiadosti o odškodnenie na Ministerstve zdravotníctva Slovenskej republiky, po ktorej nárok zanikne, **bola predĺžená o tri roky** proti súčasnému návrhu, tj. najneskôr do 31. decembra 2028.*

Stotožňujeme sa s predkladateľom zákona, ktorý v dôvodovej správe zdôrazňuje dôležitosť poskytnúť všetkým oprávneným osobám dostatočný čas nielen na oboznámenie sa so zákonom, ale aj na dôslednú prípravu žiadosti, vrátane zabezpečenia všetkých potrebných príloh. Máme však za to, že navrhovaná lehota nie je dostatočná. Uplatneniu nároku zo strany jednotlivých poškodených osôb bude predchádzať obdobie v rámci ktorého budú získavať informácie o tom, ako ho uplatniť. To sa môže u jednotlivých oprávnených osôb výrazne odlišovať. Na individuálnej úrovni môžu čeliť rôznym prekážkam. Niektoré oprávnené osoby môžu napr. žiť v zahraničí alebo mať výrazne sťažený prístup k informáciám, vzhľadom na to, že pochádzajú z marginalizovaných rómskych komunít. Na potrebu dostatočne dlhej lehoty na uplatnenie nároku aktuálne poukazujú aj v nedávno vydaných záverečných zisťeniach Výbor OSN proti mučeniu a Výbor OSN pre odstránenie diskriminácie žien.²

K § 4 ods. 2 a § 6: *Navrhujeme, aby príslušným orgánom, kam je potrebné uplatniť nárok na odškodnenie, **bolo Ministerstvo spravodlivosti SR** a tento orgán rozhodoval o prijatých žiadostiach. Zároveň navrhujeme, aby mal právomoc preskúmať rozhodnutia, ktorými odškodnenie nebolo priznané, minister spravodlivosti SR.*

Posudzovanie žiadostí o odškodnenie a rozhodovanie o nich nie je medicínsky, ale výhradne právny proces, ktorý by mal byť založený na dôslednej aplikácii vnútroštátnych a medzinárodných predpisov na ochranu ľudských práv. Preto by zodpovednosť za prijímanie posudzovanie žiadostí malo mať Ministerstvo spravodlivosti SR, pod ktoré patria aj iné odškodňovacie mechanizmy napr. obetí násilných trestných činov.

² Záverečné zistenia Výboru OSN proti mučeniu (CAT) z 9.5.2023. CAT/C/SVK/CO/4, ods. 23-24:

https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CAT%2FC%2FSVK%2FO%2F4&Lang=en

Záverečné zistenia Výboru OSN pre odstránenie diskriminácie žien (CEDAW) z 30.5.2023. CEDAW/C/SVK/CO/7, ods. 42-43.

https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CEDAW%2FC%2FSVK%2FCO%2F7&Lang=en

K § 4 ods. 5: *Navrhujeme, aby medzi subjekty, ktoré sú povinné prijímať žiadosti o priznanie nároku a poskytnúť asistenciu žiadateľom pri podaní žiadosti a pri jej doplnení podľa ods. 4, bola zahrnuté aj Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny SR prostredníctvom vlastnej príspevkovej organizácie Implementačnej agentúry.*

Z našich zistení vyplýva, že sterilizácie v rozpore s právom sa dotkli najmä rómskych žien, ktoré žijú v znevýhodnenom prostredí marginalizovaných komunit. Preto je dôležité, aby boli do procesu prijímania žiadostí o priznanie nároku a poskytovaní asistencie zapojení aj terénny sociálni pracovníci a pracovníčky, ktorí pôsobia v marginalizovaných rómskych komunitách. Projektovú koordináciu terénnej sociálnej práce v rómskych komunitách však podľa dostupných informácií už zrejme bude do budúcnosti zabezpečovať výlučne Implementačná agentúra Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny SR, ktorá je príspevkovou organizáciou ministerstva. Ak sa tak stane, bude pôsobiť aj v lokalitách, ktoré spadali pod Úrad splnomocnenca vlády pre rómske komunity. Na nutnosť proaktívneho prístupu k nezákonne sterilizovaným ženám v celom procese upozorňujú aj vyššie citované aktuálne zistenia Výboru OSN proti mučeniu a Výboru OSN pre odstránenie diskriminácie žien. Zapojenie terénnych sociálnych pracovníkov a pracovníčok v marginalizovaných komunitách do procesu tomu výrazne prispieje.

K § 5: *Navrhujeme zvýšiť výšku odškodnenia na úroveň minimálne 10 000 Eur.*

Stanovenú výšku odškodnenia 5 000 Eur považujeme za neprimeranú vzhľadom na závažnosť zásahu do ľudských práv oprávnených osôb, ktorú sterilizácia vykonaná v rozpore s právom predstavuje. Navrhujeme, aby vychádzala z výšky odškodnenia stanovenej v obdobnej právnej úprave prijatej v roku 2021 v Českej republike, ktorá je v sume 300 000 CZK (cca. 12 800€). Je potrebné zohľadniť aj finančné odškodnenia priznané Európskym súdom pre ľudské práva vo viacerých prípadoch proti SR o porušení práv rómskych žien sterilizovaných v rozpore s právom pričom finančné odškodnenie priznané v týchto prípadoch sa pohybovalo v rozmedzí (27 000– 31 000€) a vnútroštátnych súdov, ktoré priznali dvom ženám, sterilizovaným v rozpore s právom, odškodnenie v pôvodnej plnej požadovanej výške 500 000 slovenských korún (cca. 16.600€). Aj keď výška odškodnenia nebude dosahovať úroveň náhrady nemajetkovej ujmy priznanej súdmi, v návrhu stanovená suma podľa nášho názoru nie je v súlade s medzinárodnými právnymi záväzkami SR garantujúcimi účinnú nápravu poškodeným osobám v prípadoch porušovania ľudských práv. Potvrdzujú to aj vyššie citované aktuálne zistenia Výboru OSN proti mučeniu, ktorý vyjadril znepokojenie nad relatívne nízkou výškou odškodnenia v návrhu zákona.

III. Ďalšie všeobecné pripomienky k návrhu a zabezpečeniu jeho plného súladu s dôvodovou správou:

- 1. Navrhujeme, aby sa v kontexte dôvodovej správy priamo do návrhu **doplnilo zriadenie multidisciplinárnej komisie, zloženej z odborníkov a odborníčok z rôznych oblastí, ktorú zriadi zodpovedné ministerstvo a ktorá bude súčinná v procese posudzovania žiadostí ministerstvom. Jej zloženie, kompetencie a poskytovaná súčinnosť by mali byť následne upravené osobitným vykonávacím predpisom. V kontexte našej pripomienky vyššie, by to podľa nášho názoru malo byť ministerstvo spravodlivosti.***

Proces posudzovania žiadostí vrátane preverovania skutočností dôležitých pre rozhodnutie a samotného rozhodovania o priznaní alebo nepriznaní odškodnenia môže byť pre zamestnancov ministerstva náročný a prinášať rozličné komplikácie v aplikačnej rovine. Zriadenie multidisciplinárnej komisie, zloženej z odborníkov a odborníčok z rôznych oblastí, ktorí by svojou expertízou poskytovali v tomto procese zamestnancom ministerstva súčinnosť, by prispelo k ich účinnému odstraňovaniu. Máme za to, že by mohla výrazne prispieť k efektívnejšiemu procesu posudzovaniu žiadostí

a rozhodovaniu o nich v súlade so zákonom. Multidisciplinárnu komisiu ostatne spomína aj dôvodová správa (jej časť k § 6), avšak jej ustanovenie absentuje v paragrafovom znení zákona.

- 2. V súlade s dôvodovou správou navrhujeme, aby sa priamo do § 4 návrhu doplnilo, že **ak sa zdravotnú dokumentáciu, či dokumentáciu týkajúcu sa vyplatenia sociálnej dávky za vykonanie sterilizačného zákroku, nepodari zabezpečiť** (napr. z dôvodu jej straty, zničenia, či skartovania), bude sa mať za to, že osoba bola sterilizovaná v rozpore s právom.*

Dôvodová správa (jej časť k § 4) explicitne uvádza, že „s ohľadom na značný časový odstup od výkonu zdravotného úkonu sterilizácie a dôvodný predpoklad o skartácii príslušnej zdravotnej dokumentácie a s tým súvisiacou nemožnosťou pre žiadateľov zabezpečenia potrebnej dokumentácie na preukázanie nároku na odškodnenie, zákon stanovuje ako možnosť dôveryhodného preukázania nároku aj vyjadrenie žiadateľa, ktoré bude možné vyvrátiť len existenciou spochybňujúcich dôkazov.“ Faktom však je, že tento aspekt v návrhu zákona absentuje. Uvedené navrhujeme doplniť v záujme explicitného upresnenia dôležitého východiska pri preukazovaní nároku oprávnenou osobou, ktoré ministerstvo zodpovedné za rozhodovanie o poskytnutí odškodnenia v procese tohto rozhodovania musí rešpektovať.

- 3. Navrhujeme, aby bola do návrhu rámcovo doplnená zodpovednosť ministerstva aj za poskytnutie dostatočných informácií oprávneným osobám o podmienkach poskytovania jednorazového finančného odškodnenia vrátane spôsobu uplatnenia nároku na odškodnenie, prostredníctvom **informačnej kampane** vo verejnoprávnych médiách aj priamo v marginalizovaných rómskych komunitách. V kontexte našej pripomienky vyššie, by to podľa nášho názoru malo byť ministerstvo spravodlivosti.*

Pre naplnenia hlavného cieľa zákona je nevyhnutné, aby oprávnené osoby mali dostatočné informácie o podmienkach poskytovania jednorazového finančného odškodnenia vrátane spôsobu uplatnenia nároku na odškodnenie. Je preto nevyhnutné, aby zodpovedné ministerstvo zrealizovalo informačnú kampaň vo verejnoprávnych médiách a aj priamo v MRK, tak, aby sa potrebné informácie dostali aj ženám z vidieckych oblastí či marginalizovaných rómskych komunit. Na nutnosť proaktívneho prístupu k nezákonne sterilizovaným ženám a potrebu zvyšovania ich povedomia o celom procese, ktorý návrh zákona prináša, ostatne upozorňujú aj už citované aktuálne odporúčania Výboru OSN proti mučeniu a Výbor OSN pre odstránenie diskriminácie žien.

V Košiciach, 5.6.2023

Kontaktná osoba za Poradňu pre občianske a ľudské práva :

Štefan Ivanco

Tel: 0908 695 531

E-mail: poradna@poradna-prava.sk